

NÜŞABƏ MƏMMƏDOVA
KÖNÜL MAHMUDOVA

HƏYAT BİLGİSİ

6

Ümumtəhsil məktəblərinin 6-cı sinfi üçün
Həyat bilgisi fənni üzrə dərsliyin
METODİK VƏSƏİTİ

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
info@eastwest.az və derslik@edu.gov.az
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığınız üçün əvvəlcədən təşəkkür edirik!

ŞƏRQ-QƏRB
BAKİ 2017

Mündəricat

Dərslik komplekti haqqında	3
VI sinif Həyat bilgisi fənni üzrə məzmun standartları.....	5
Tematik planlaşdırma.....	7
Fənn üzrə məzmun standartlarının reallaşdırılması cədvəli	9
Həyat bilgisi fənninin tədrisində istifadə olunan təlim forma və üsulları.....	11
İllik planlaşdırmanın aparılmasına dair tövsiyələr.....	18
Şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsinə dair tövsiyələr.....	22
Mövzuların gündəlik planlaşdırılmasına dair tövsiyələr	28
Mövzuların gündəlik planlaşdırılmasına dair nümunələr	34
Mövzuların gündəlik planlaşdırılması	46
Mövzu 1. Ünsiyyət mədəniyyəti	47
Mövzu 2. Hər yerdə düzgün davranmaq.....	49
Mövzu 3. Ailə və Vətən qarşısında mənəvi borcumuz.....	51
Mövzu 4. Dini ibadətlər və mərasimlər.....	53
Mövzu 5. Dövlətdə idarəçilik	55
Mövzu 6. Cəmiyyətin idarə olunmasında dövlətin funksiyaları	56
Mövzu 7. Hüquqlarımızı qoruyanlar	58
Mövzu 8. İqtisadi inkişaf.....	60
Mövzu 9. Maddələrin xassələri	61
Mövzu 10. Maddələrin tərkibi.....	63
Mövzu 11. Elementlər	64
Mövzu 12. Bir maddədən yeni maddə alına bilərmi?	65
Mövzu 13. Saf maddələr və qarışıqlar	66
Mövzu 14. Qeyri-üzvi və üzvi maddələr.....	68
Mövzu 15. Üzvi maddədən canlıya.....	69
Mövzu 16. İnsan – təbiətin ali varlığı	70
Mövzu 17. Sağlamlığın şərtləri	71
Mövzu 18. Gigiyena sağlamlığın şərtidir.....	72
Mövzu 19. Yoluxucu xəstəliklərdən qorunmaq.....	73
Mövzu 20. Təhlükəsizliyimizi təmin etmək.....	75
Mövzu 21. Təbiətdəki təhlükəli hadisələrdən qorunmaq.....	77
Mövzu 22. Texnogen mənşəli qəzalardan qorunmaq	78
Mövzu 23. Yol nişanlarına diqqət etmək.....	79
Summativ qiymətləndirmə vasitələrinə dair nümunələr	81
İstifadə edilmiş və müəllimin istifadə edə biləcəyi mənbələr	88

DƏRSLİK KOMPLEKTİ HAQQINDA

Hörmətli müəllimlər! Siz artıq bilirsiniz ki, Həyat bilgisi fənninin tədrisi ibtidai və ümumi orta təhsil səviyyələrində nəzərdə tutulur. VI sinif şagirdləri üçün nəzərdə tutulmuş dərslik komplekti dərslik və müəllim üçün metodik vəsaitdən ibarətdir.

Həyat bilgisi fənni üzrə 4 məzmun xətti müəyyənləşdirilmişdir. Müəyyənləşdirilmiş məzmun xətlərinin köməyi ilə şagirdlərin şüurunda canlı və cansız aləmin vahid, bütöv və bölünməz obrazı yaradılır, eyni zamanda şagirdlər özlərinin bioloji, psixoloji, sosial və mənəvi tərəflərini dərk etmiş olurlar.

Dərsliyin və bu dərslikdən daha effektiv istifadə üçün nəzərdə tutulan müəllim üçün metodik vəsaitin bəzi xüsusiyyətlərini nəzərinizə çatdırmaq istərdik.

VI sinif Həyat bilgisi dərslində Həyat bilgisi fənn kurikulumunun məzmununa daxil olan bütün məzmun standartları reallaşdırılmışdır. Standartların reallaşdırıldığı mövzularda şagirdlərin yaş xüsusiyyətləri nəzərə alınmış, onların sadə dildə və lakonik olmasına çalışılmışdır. Bu məqsədlə çoxsaylı sxemlərdən, diaqramlardan, şəkillərdən, praktik tapşırıqlardan istifadə olunmuş, yeni sözlərin, terminlərin izahına, maraqlı məlumatlara yer ayrılmışdır. Təlim materiallarının düzülməsində sadədən mürəkkəbə, eyni zamanda məntiqi ardıcılıq nəzərə alınmışdır. Mövzular üzrə verilmiş sual və tapşırıqlar şagirdlərin məntiqi, tənqidi və yaradıcı təfəkkürünün inkişafına yönəldilmişdir. Ümid edirik ki, bu tapşırıqlar sizlərə standartları reallaşdırmağa kömək edəcəkdir.

Dərslikdəki mövzular aşağıdakı kimi qruplaşdırılmışdır:

2. Hər yerdə düzgün davranmaq

Əxlaqı keyfiyyət və qaydalar, onların cəmiyyətdə formalaşmasını, rolunu və s. məsələləri etika tədqiq edir. Etika fəlsəfə elminin sahələrindən biri olub, əxlaq haqqında elmdir. Bəs etika qaydalar hansılardır? Biz hansı etika qaydalarına əməl edirik?

Tarix boyunca əla, məişət, istehsalat və ictimai həyatın bütün sahələrində insanların əxlaq onların münasibətlərində özünü büruzə verir. Əxlaq formalaşması insani əhatə edən mühtidən asılır. Yəni ailə, bağça, məktəb və digər sahələr əxlaq formalaşmasında mühüm rol oynayır.

Xalqımızın özünəməxsus əxlaq və davranış qaydaları vardır. Əxlaq xalqımız üçün xarakterik olan əxlaq və davranış qaydaları ilə yanaşı, bütün xalqların əməli etdikləri əxlaq və davranış normaları mövcuddur. İnsanın cəmiyyətdə könüllü qəbul etdiyi davranış qaydaları *əxlaq qaydalarıdır*. Dövlət tərəfindən qanun halına salınan, icrası məcburi olan, əməl edilmədikdə cəza nəzərdə tutulan normalar isə *hüquq normalarıdır*.

Yalın darsənəmələrdə çökün.

Çünki hər kəs uşaq bir xəsiyyəti bilərəm, doğru sözlərdə inanam.

Abbasqulu ağa

Bakıxanov

Əxlaq və hüquq normalarına zidd olan davranışları seçin:

kiməsə təhqirəməz söz demək, qorxmaq etmək, fiziki güc tətbiq etmək, döğrəcləmək, yərdəmələmək, qeybətcilik, böhtan atmaq, terrorizmlək, insan sağlamlığına və ətraf mühitə ziyan vurmaq, girov götürmək, tarixi mədəniyyət abidələrini kərtəmələmək.

Paxillik etmə, yalan danışmaq, bəhanə atmaq, sərtliklə, ifadələrlə, qeybətcilik, qorxmaq, indəsizlik, ehtəsəzlək, insəfəzlək, təvəllül, bədsəzlilik kimi zərərli davranışları cəmiyyət tərəfindən qəbul edilmir.

Əməksevçilik, insəpsevçilik, sadəlik, təvəzökarlıq, həllallıq, həşşərlək, dostluq, düzlük, döğrəclək, vətənpərvərlik və s. faydalı keyfiyyətlər həşəb olunur. Tarix boyu milli-mənəvi dəyərlərə böyük hörmətə yanaşan xalqların əxlaq və davranış qaydaları ilə bağlı nəsibətləmə sözlər işləməz və bizi bəhanələndirir, vəldəynlərimizə, özümüzdən yəşəca böyükklərə hörmət etməyə çəğirmişdir.

12

Sual və təpşırıqlar:

1. Müsbət axlaqı keyfiyyatlar hansılardır?
2. Hansı axlaqı keyfiyyatlar daha mühüm hesab oluna bilər? Fikrinizi əsaslandırın.
3. Kinoteatrdə və gəzintidə əməl olunacaq davranış qaydaları hansılardır? Bu qaydalarla əməl etmək nə üçün vacibdir?
4. Sizin hansı davranışınız böyükrl tərəfindən qəbul edilməyə bilər? Səbəbi nədə görürsünüz? Bunun necə aradan qaldırmaq mümkündür?
5. Metroda və muzeydə hansı davranış qaydalarını əməl olumalıdır?
6. Özünüzn müsbət və mənfi xüsusiyyətlərinizi yazın. Mənfi xüsusiyyətlərinizn ətrafdaqlarına necə təsir ediyini və onları aradan qaldırılması yollarını müəyyənləşdirin.
7. Bu gün Fidanın rəfqisindən ad gündür. Ancaq o bunu unutmuşdu. Axtarıb yadıra düşdü ki, rəfqisindən ad gündür. Lakin Fidan vəziyyət etmək üçün gec olduğunu düşünüb ona zəng etmirdi. Sizin Fidan düzgün hərəkət edirdi? Nəyə?
8. Rauf ata və anasını qapını açdı, onları gözəndən qapıb televiziorun qarbağına oturdu. Rəfqisindən qatıq münasibətli bildirdi. Sizin, o hansı səhvə yol verdi?
9. Vüsəlinin anası iki növbədə çalışır. İşdən gəldikdən sonra o, Vüsəlinə və ardışığın tökdükllərini yığırdır, qabları yuyur, xörək bişirir. Vüsəlin isirteklərə baxır. Sə Vüsəlinə nə tövsiyə edərdiniz?
10. Vənlərlər hərdən düzgün davranış qaydalarını seçin. Bu qaydaların əhəmiyyətini yazın.

Nəqliyətdə kimisə itələmək, dərdə şərik olmaq, qarşıdakını dınləmək, fətki qışuru itiz verməmək, danışqan sözünü kəsmək, böyüklərə yol vermək, uşaqları incitmək, münafiqə yaratmaq.

Düzgün davranış qaydaları	Əhəmiyyəti

15

- Ⓐ **Motivasiya.** Mövzu ilə bağlı problemli situasiya yaradılır və əksər hallarda suallarla yekunlaşdırılır.
- Ⓑ **Praktik tapşırıqlar.** Bu işarə altında verilmiş sual və tapşırıqlar şagirdləri fəaliyyətə cəlb etmək üçündür. Ancaq bu zaman bəzi tapşırıqların müəllim tərəfindən aparılması tövsiyə olunur.
- Ⓒ **Yeni biliklər.** Mövzunun əsas məzmununu əhatə edir. Burada mövzu ilə bağlı izahlar, anlayışlar, təriflər və s. verilir.
- Ⓓ **Sxemlər.** Mövzu ilə bağlı bəzi məlumatlar verilir.
- Ⓔ **Maraqlı məlumatlar.** Mövzu ilə bağlı statistik məlumatlar, maraqlı faktlar, görkəmli şəxsiyyətlərin qiymətli kəlamları verilmişdir. Dərs zamanı müəllimlər bəzi sual və tapşırıqlardan iş vərəqlərinin hazırlanmasında istifadə edə bilərlər.
- Ⓕ **Suallar və tapşırıqlar.** Verilmiş sualların bəzisi mövzu ilə bağlı araşdırma aparıb əlavə məlumatlar əldə etməyə imkan yaradır. Sizi tədqiqatçılığa yönəldir. Bir qisim suallar öyrəndiklərinizi yoxlamaq məqsədilə verilmişdir.

Qeyd: Sınıfdəki şagirdlərin sağlamlıq imkanları, fərdi xüsusiyyətləri, maraq və ehtiyacları müxtəlifdir. Bu müxtəliflikdən irəli gələrək onları sağlam və ya inklüziv uşaqlara bölməməli, onlar üçün müvafiq təlim strategiyası müəyyənləşdirilməlidir.

Müəllim üçün metodik vəsait sizə öz işinizi qurmağa – dərsi planlaşdırmağa, qiymətləndirmə vasitələrinin hazırlanmasına yardımçı olacaqdır.

Metodik vəsaitdə hər bir mövzunun tədrisi ilə bağlı tövsiyələr öz əksini tapır. Bu bizim tərəfimizdən sizə istiqamət vermək üçün tərtib olunmuşdur. Verilmiş standartların tələblərinə müvafiq olaraq sizlər öz fəaliyyətinizdə sərbəstsiniz. Öz sinfinizin, məktəbinizin, regionunuzun imkan və şəraitinə müvafiq strategiyanızı müəyyənləşdirə bilərsiniz. Ümidvarıq ki, hazırladığımız dərslik və metodik vəsait bu işdə sizə düzgün istiqamət verəcəkdir.

Müəllim üçün metodik vəsaitdə aşağıdakı materiallar öz əksini tapmışdır:

- VI sinif Həyat bilgisi fənni üzrə məzmun standartları;
- Tematik planlaşdırma;
- Fənn üzrə məzmun standartlarının reallaşdırılması cədvəli;
- Həyat bilgisi fənninin tədrisində istifadə olunan təlim forma və üsulları;
- İllik planlaşdırmanın aparılmasına dair tövsiyələr;
- Mövzuların illik planlaşdırılması;
- Şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsinə dair tövsiyələr;
- Mövzuların gündəlik planlaşdırılmasına dair tövsiyələr;
- Mövzuların gündəlik planlaşdırılmasına dair nümunələr;
- Mövzuların gündəlik planlaşdırılması;
- Summativ qiymətləndirmə vasitələri;
- İstifadə edilmiş və müəllimin istifadə edə biləcəyi mənbələr.

VI SİNİF HƏYAT BİLGİSİ FƏNNİ ÜZRƏ MƏZMUN STANDARTLARI

VI sinfin sonunda şagird:

- maddələrin xassələrini onların daxili quruluşu ilə əlaqələndirir;
- insanı təbiətin bir hissəsi kimi səciyyələndirir;
- cəmiyyətin idarə olunmasını və dövlətin funksiyalarını izah edir;
- insan hüquqlarını müdafiə edən qurumların fəaliyyətini sadə şəkildə təsvir edir, topladığı materialları təqdim edir;
- iqtisadiyyatın inkişafında qiymət, tələb və təklifin rolunu izah edir;
- sağlam həyat tərzinin əsas şərtlərini fərqləndirir;
- ünsiyyət mədəniyyətinin formalaşmasına təsir edən amilləri dəyərləndirir, əxlaq və davranış normalarının cəmiyyətin həyatındakı rol və əhəmiyyətini izah edir;
- ailə və ictimai mühitdə mənəvi borcunu nümunələrlə izah edir, dini ibadət və mərasimləri müqayisə edir;
- fəvqəladə hadisələr və həyat fəaliyyəti zamanı tələb olunan təhlükəsiz davranış qaydalarını izah edir.

Məzmun xətləri üzrə əsas və alt standartlar

1. Təbiət və biz

Şagird:

1.1. Varlıq, təbiət və hadisələrə, onların qarşılıqlı əlaqəsinə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.

1.1.1. Maddələrin xassələrini onların daxili quruluşu ilə əlaqələndirir.

1.2. Ekoloji tarazlığın qorunmasına dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.

1.2.1. İnsanı təbiətin bir hissəsi kimi səciyyələndirir.

2. Fərd və cəmiyyət

Şagird:

2.1. Cəmiyyətin sosial mahiyyətinə və idarəetmə formalarına dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.

2.1.1. Cəmiyyətin idarə olunmasını şərh edir.

2.1.2. Cəmiyyətin idarə olunmasında dövlətin funksiyalarını izah edir.

2.2. Hüquqi mədəniyyətə malik olduğunu nümayiş etdirir.

2.2.1. İnsan hüquqlarını müdafiə edən qurumların fəaliyyətini sadə şəkildə təsvir edir.

2.2.2. İnsan hüquqlarını müdafiə edən qurumların fəaliyyəti ilə bağlı topladığı materialları təqdim edir.

2.3. *İqtisadi bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir.*

2.3.1. İqtisadiyyatın inkişafında qiymət, tələb və təklifin rolunu izah edir.

3. Mənəviyyat

Şagird:

3.1. *Ünsiyyət mədəniyyətinə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*

3.1.1. Ünsiyyət mədəniyyətinin formalaşmasına təsir edən amilləri dəyərləndirir.

3.2. *İnsan mənəviyyatını formalaşdıran amillərə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*

3.2.1. Əxlaq və davranış normalarının cəmiyyətin həyatındakı rol və əhəmiyyətini izah edir.

3.2.2. Ailə və ictimai mühitdə mənəvi borcunu nümunələrlə izah edir.

3.3. *Mənəviyyatın formalaşmasında dinin rolunu dəyərləndirir.*

3.3.1. Dini ibadət və mərasimləri müqayisə edir.

4. Sağlamlıq və təhlükəsizlik

Şagird:

4.1. *Sağlam həyat tərzinə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*

4.1.1. Sağlam həyat tərzinin əsas şərtlərini fərqləndirir.

4.2. *Məişətdə və ictimai yerlərdə təhlükəsiz davranış qaydalarına dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*

4.2.1. Məişətdə və ictimai yerlərdə təhlükəsiz davranış qaydalarını fərqləndirir.

4.2.2. Yol nişanlarının təyinatına uyğun bacarıqlar nümayiş etdirir.

4.3. *Fövqəladə hallarla bağlı bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*

4.3.1. Fövqəladə hadisələr zamanı tələb olunan davranış qaydalarını izah edir.

TEMATİK PLANLAŞDIRMA

Planlaşdırma	Saat
Mənim mənəvi aləmin	
Ünsiyyət mədəniyyəti	1
Hər yerdə düzgün davranmaq	1
Ailə və Vətən qarşısında mənəvi borcumuz	1
Dini ibadətlər və mərasimlər	1
KSQ	1
Dövlətimə arxalanıram	
Dövlətdə idarəçilik	1
Cəmiyyətin idarə olunmasında dövlətin funksiyaları	1
Hüquqlarımızı qoruyanlar	2
İqtisadi inkişaf	1
KSQ	1
Cansızdan canlıya	
Maddələrin xassələri	1
Maddələrin tərkibi	1
Elementlər	1
Bir maddədən yeni maddə alınə bilərmi?	1
KSQ	1

Planlaşdırma	Saat
BSQ	1
Saf maddələr və qarışıqlar	1
Qeyri-üzvi və üzvi maddələr	1
Üzvi maddədən canlıya	1
İnsan – təbiətin ali varlığı	1
KSQ	1
Təhlükəsiz həyat	
Sağlamlığın şərtləri	1
Gigiyena sağlamlığın şərtidir	1
Yoluxucu xəstəliklərdən qorunaq	1
Təhlükəsizliyimizi təmin etmək	1
KSQ	1
Təbiətdəki təhlükəli hadisələrdən qorunaq	2
Texnogen mənşəli qəzalardan qorunaq	1
Yol nişanlarına diqqət etmək	2
KSQ	1
BSQ	1

FƏNN ÜZRƏ MƏZMUN STANDARTLARININ REALLAŞDIRILMASI CƏDVƏLİ

Hörmətli müəllimlər, gündəlik dərs planını hazırlayarkən, ilk olaraq, öz işinizə mövzunun, standartın, məqsədin, iş forması və iş üsulunun, integrasiya imkanlarının, resursların müəyyənləşdirilməsi ilə başlayın. Alt standartlar təlim məqsədlərinin düzgün müəyyən edilməsində mühüm rol oynayır. Beləliklə, standart seçilir, ona uyğun mövzu, sonra isə həm mövzuya, həm də standarta uyğun təlim məqsədləri müəyyənləşdirilir.

Aşağıdakı cədvəl təqdim etməkdə məqsədimiz sizə həm mövzular üzrə hansı standartların reallaşdırılacağı, həm də reallaşdırılacaq standartların integrasiya imkanları barədə məlumat verməkdir. Lakin bildiyiniz kimi, hər bir müəllim planlaşdırma aparmaqda sərbəstdir, yəni siz mövzunu reallaşdıran və müəllif tərəfindən təklif olunan standartlar qrupuna standart əlavə edə, eyni zamanda əlavə fənlərarası integrasiya imkanları müəyyən edə bilərsiniz.

	Mövzular	Standart	İntegrasiya
	Mənim mənəvi aləmin		
1	Ünsiyyət mədəniyyəti	3.1.1; 3.2.1.	Ədəb.: 1.2.2.; Az.d.: 1.2.4.
2	Hər yerdə düzgün davranmaq	3.2.1.; 4.1.1.	Tex.: 3.1.1.
3	Ailə və Vətən qarşısında mənəvi borcumuz	3.2.2.	Az.t.: 4.1.2.
4	Dini ibadətlər və mərasimlər	3.3.1	Az.d.: 1.1.2.; Az.t.: 5.1.1.
Dövlətimə arxalanıram			
5	Dövlətdə idarəçilik	2.1.1.	Az.t.: 3.1.1.; Üm.t.: 3.1.1.
6	Cəmiyyətin idarə olunmasında dövlətin funksiyaları	2.1.2.	Az.t.: 3.1.1.; Üm.t.: 3.1.1.; 3.1.2.
7	Hüquqlarımızı qoruyanlar	2.2.1; 2.2.2.	İnf.: 1.2.3.; Az.t.: 3.1.1.
8	İqtisadi inkişaf	2.3.1.	C.: 3.2.1.

	Mövzular	Standart	İntegrasiya
Cansızdan canlıya			
9	Maddələrin xassələri	1.1.1.	Fiz.: 3.1.2.
10	Maddələrin tərkibi	1.1.1.	Fiz.: 3.1.2.
11	Elementlər	1.1.1.	B.: 1.1.2.
12	Bir maddədən yeni maddə alınə bilərmi?	1.1.1.	Fiz.: 3.1.2.
13	Saf maddələr və qarışıqlar	1.1.1.	Fiz.: 3.1.2.
14	Qeyri-üzvi və üzvi maddələr	1.1.1.	B.: 1.1.2.
15	Üzvi maddədən canlıya	1.2.1.	B.: 1.1.2.; 1.1.3.
16	İnsan – təbiətin ali varlığı	1.2.1.	B.: 3.1.2.; 4.1.1.; 4.2.1.
Təhlükəsiz həyat			
17	Sağlamlığın şərtləri	4.1.1.	B.: 3.2.1.; 2.1.2.
18	Gigiyena sağlamlığın şərtidir	4.1.1.	B.: 3.2.1.
19	Yoluxucu xəstəliklərdən qorunmaq	4.1.1.	B.: 3.2.1.; 4.1.1.
20	Təhlükəsizliyimizi təmin etmək	4.2.1; 4.3.1	Az.d.: 2.2.1.
21	Təbiətdəki təhlükəli hadisələrdən qorunmaq	4.3.1.	C.: 2.1.1.
22	Texnogen mənşəli qəzalardan qorunmaq	4.3.1.	İnf.: 3.3.1.
23	Yol nişanlarına diqqət etmək	4.2.2.	Az.d.: 2.2.1.

Az.d. – Azərbaycan dili, Ədəb. – Ədəbiyyat, Riy. – Riyaziyyat, İnf. – İnformatika, Tex. – Texnologiya, T.i. – Təsviri incəsənət, F.t. – Fiziki tərbiyə, Az.t. – Azərbaycan tarixi, Üm.t. – Ümumi tarix, C. – Coğrafiya, B. – Biologiya, Fiz. – Fizika

HƏYAT BİLGİSİ FƏNNİNİN TƏDRİSİNDƏ İSTİFADƏ OLUNAN TƏLİM FORMA VƏ ÜSULLARI

Təlim formaları (kollektivlə iş, qruplarla iş, cütlərlə iş və fərdi iş) dərsin məqsədinə uyğun olaraq seçilir və şagirdlərin fəaliyyətləri bu forma üzərində qurulur. Bir dərstdə bir neçə təlim formasından istifadə etmək mümkündür.

Kollektivlə iş zamanı kollektiv fəaliyyətə alışmaq bacarığının bünövrəsi qoyulur.

Qruplarla iş. Müəyyən problemi həll etmək üçün qruplar təşkil olunur. Bu zaman problemi şagirdlərlə müzakirə etmək, fikir mübadiləsi aparmaq, mühakimə yürütmək və əməkdaşlıq bacarıqları inkişaf etdirilir.

Cütlərlə iş. Bu təlim forması şagirdlərdə daha yaxından əməkdaşlıq etmək və ünsiyyət qurmaq, məsuliyyəti bölüşmək imkanı yaradır. Lakin bu əməkdaşlığın əhatə dairəsi çox azdır.

Fərdi iş. Fərdi iş zamanı şagirdin sərbəst düşünməsi üçün real imkanlar yaranır. Müəllim şagirdin fəaliyyətini tam obyektiv qiymətləndirə bilər.

Nəzərə almaq lazımdır ki, hər bir təlim formasının üstün cəhətləri olduğu kimi, əks tərəfləri də vardır. Elə buna görə də təlim formalarından istifadə edərkən dərsin məqsədləri nəzərə alınmalı, eyni zamanda şagirdlər üçün hazırlanmış tapşırıqlar məntiqi, tənqidi və yaradıcı təfəkkürün inkişafına yönəldilməlidir.

VI sinif şagirdlərin yeniyetməlik dövrünə təsadüf edir. Yeniyetmələrin problemlərin həllinin müstəqil axtarışı və təlim prosesində tədqiqatçılığa meyilliyini, yeni biliklərə yiyələnmək, yaradıcı düşünmə qabiliyyətlərinin inkişafını nəzərə alaraq fəal təlim üsullarından istifadə məqsədəuyğun hesab olunur. Eyni zamanda Həyat bilgisi fənninin məzmununu təşkil edən standartların reallaşdırılması da fəal dərsin qurulmasının vacibliyini tələb edir.

Dünya təcrübəsində fəal təlim üsulları onlardır. Həyat bilgisi fənninin tədrisində, əsasən, **klaster, beyin həmləsi, ziqzaq, müzakirə, karusel, BİBÖ, anlayışın çıxarılması, Venn diaqramı, cədvəllərlə iş, söz assosiasiyası və s.** təlim üsullarından geniş istifadə etmək olar.

Beyin həmləsi

Bu üsul “əqli hücum” da adlandırılır. Şagirdlərdə yeni mövzuya maraq oyatmaq, habelə onların nəyi yaxşı (və ya pis) bildiklərini aydınlaşdırmaq məqsədilə bu üsuldən istifadə olunur. Hazırlanmış sual lövhədə yazılır, yaxud şifahi şəkildə şagirdlərin diqqətinə çatdırılır. Şagirdlər suallara əsasən fikirlərini bildirirlər. Bütün ideyalar şərhə və müzakirəyə yazıya alınır. Yalnız bundan sonra söylənilmiş ideyaların müzakirəsi, şərh və təsnifatı

başlayır. Aparıcı ideyalar yekunlaşdırılır, şagirdlər söylənmiş fikirləri təhlil edir, qiymətləndirir.

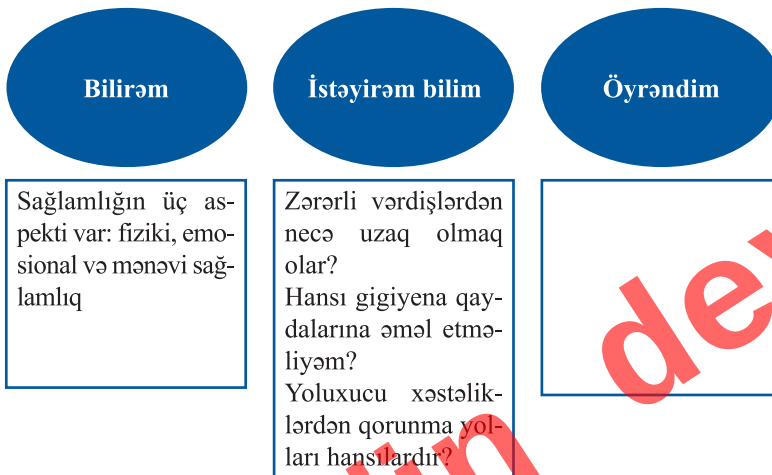
Bu üsuldən, demək olar ki, bütün mövzuların tədrisində istifadə etmək mümkündür.

BİBÖ – Bilirəm/İstəyirəm bilim/Öyrəndim

BİBÖ aşağıdakı mərhələlər üzrə aparılır:

1. Problem müəllim tərəfindən elan edilir.
2. Müəllim lövhədə 3 sütundan ibarət cədvəl çəkir və aşağıdakı bölmələri qeyd edir: – Bilirəm/İstəyirəm bilim/Öyrəndim
3. Şagirdlər problemlə bağlı bildiklərini söyləyir və cavablar birinci sütunda qeyd olunur.
4. Həmin məsələ ilə bağlı bilmək istədikləri isə ikinci sütuna yazılır.
5. Dərsin sonunda bir daha həmin cədvəle diqqət yetirilir və mövzu ilə bağlı öyrəndikləri üçüncü sütunda qeyd edilir.

Məsələn: “Sağlamlığın şərtləri” mövzusunun tədris edərkən müəllim BİBÖ üsulundan istifadə edə bilər. Lakin onu da unutmayaq ki, bu üsul dərsin motivasiya mərhələsindən başlayaraq istifadə olunmalıdır.

Klaster (şaxələndirmə)

Müəllim tərəfindən lövhədə və ya iş vərəqlərində dairə çəkilir, onun mərkəzində yazılmış anlayış ilə bağlı söz və ya ifadələr söyləmək şagirdlərə tapşırılır. Mərkəzdə yazılmış anlayışdan başlayaraq hər növbəti söz onunla əlaqəli sözlərlə – xətlərlə birləşdirilir. Vaxt bitənə qədər mümkün qədər çox fikir yazmaq və onları əlaqələndirmək tövsiyə olunur. Vaxt bitəndən sonra

alınan klaster müzakirə edilir və ümumiləşdirmə aparılır. Məsələn: “Hüquqlarımızı qoruyanlar” mövzusunun tədrisi zamanı müəllim motivasiyanı bu üsuldən istifadə etməklə qoya bilər.

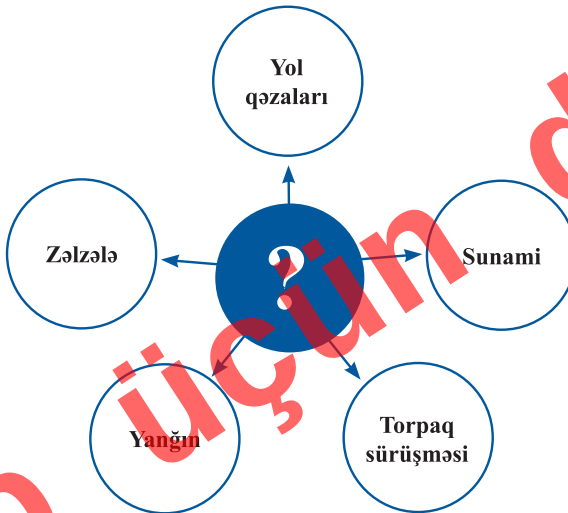

Anlayışın çıxarılması

Bu üsul oyun-tapmaca formasında keçirilir və şagirdlərdə yüksək fəallıq yaradır. Müəllim lövhədə dairəvi kart asır, onun arxasında şagirdlərdən tələb olunan anlayışı yazır. Kartın yazı olmayan tərəfini şagirdlərə göstərir və gizlədilmiş anlayışların xüsusiyyətlərinə aid 2-3 yönəldici söz sadalayır və ya yazır. Şagirdlər həmin xüsusiyyətlərə uyğun olaraq gizlədilmiş anlayışı tapırlar.

Əgər şagirdlər anlayışı tapmaqda çətinlik çəksələr, müəllim əlavə olaraq yeni xüsusiyyətlər sadalayır.

Şagirdlər öz fərziyyələrini dedikdən sonra müəllim bu tapmacanın tapılıb-tapılmamasını hamıya çatdırır və kartoçkalarda yazılan sözləri açıqlayır. Məsələn:

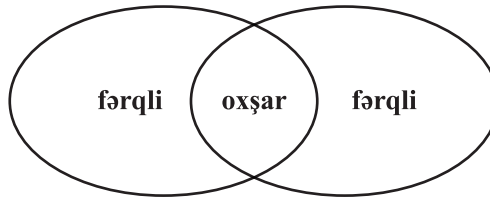
Müzakirə

Müzakirə mövzu ətrafında ideya, məlumat, təəssürat, təhlil və təkliflərin qarşılıqlı mübadiləsidir. Onun əsas vəzifəsi problemi təhlil edərək həlli yolunu tapmaq, düzgün qərar qəbul etmək üçün imkan yaratmaqdır. Müzakirə dinləmək, təqdim etmək, sual vermək mədəniyyətini formalaşdırır, şagirdlərin məntiqi və tənqidi təfəkkürünü, şifahi nitqini inkişaf etdirir.

Müzakirə apararkən əvvəlcədən şagirdlərə müzakirə qaydaları xatırladılır. Mövzu aydın şəkildə ifadə olunur. Müzakirə prosesini inkişaf etdirən suallar vermək və şagirdlərin cavablarını nəzərdən keçirməklə müəllim müzakirəni tənzimləyir. Bu zaman cavabı “bəli” və ya “xeyr” olan qapalı suallar vermək məqsəduyğun hesab edilmir.

Müzakirədə mövzuya aid “Nə baş verdi?, Nə üçün baş verdi?, Bu başqa cür ola bilərdimi və necə?, Siz bu vəziyyətdə nə edərdiniz?, Sizin fikrinizcə, həmin obraz nə hiss etdi?, Siz bu şəraitdə nə hiss edərdiniz?, Bu, düz idi-mi?, Nə üçün?” kimi suallardan istifadə olunur.

Venn diaqramı

Əşya və ya hadisələri müqayisə etmək, onların oxşar və fərqli cəhətlərini müəyyənləşdirmək üçün bu üsuldən istifadə olunur.

Venn diaqramından istifadə prosesi aşağıdakı mərhələlər üzrə aparılır:

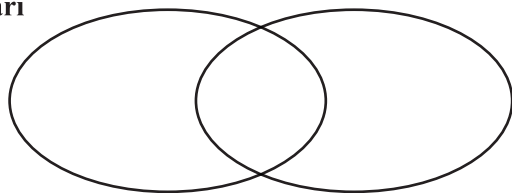
1. Müqayisə olunacaq əşya və hadisələr müəyyənləşdirilir;
2. Kəsişən dairələr çəkilir (ortada yazmaq üçün yer saxlanılır);
3. I və III dairedə müqayisə olunacaq obyektlər qeyd olunur;
4. Şagirdlər təlimatlandırılır (təlimatda nəyin müqayisə olunacağı və dairelərdə oxşar və fərqli cəhətlərin necə qeyd olunacağı barədə danışılır);

5. Müqayisə olunan obyektlər təsvir edilir (fərqli cəhətlər sağ və sol tərəfdə, oxşar cəhətlər kəsişmə dairəsində qeyd olunur);
6. Müqayisə nəticəsində fikirlər ümumiləşdirilir.

Məsələn: Məişətdə və ictimai yerlərdə davranış qaydalarını müqayisə etmək üçün Venn diaqramından istifadə oluna bilər.

**İctimai yerlərdə
davranış qaydaları**

**Məişətdə davranış
qaydaları**

Ziqzaq. Bu üsul mətnin məzmununun qısa müddət ərzində şagirdlər tərəfindən mənimsənilməsinə imkan yaradır.

Şagirdlər dörd nəfərlik qruplara bölünür (əsas qrup). Qruplardakı şagirdlər yenidən nömrələnirlər. Hər qrupdakı eyni rəqəmli şagirdlərdən yeni qrup (ekspert qrupu) yaradılır.

Öyrəniləcək mətn qrupların sayı qədər hissələrə bölünür və ekspert qruplarına verilir.

Ekspert qrupları onlara verilən hissəni oxumalı, məzmununu qavramalı və öz əvvəlki qrupuna qayıdaraq öyrəndiyi hissəni onlara danışmalıdır.

Müəllim informasiyanın dəqiq verildiyinə əmin olmaq üçün şagirdlərə suallarla müraciət edə bilər. Məsələn: “Sağlamlığın şərtləri”, “Yoluxucu xəstəliklərdən qorunmaq”, “Yol nişanlarına diqqət etmək”, “Təbiətdəki təhlükəli hadisələrdən qorunmaq” və s. mövzuların tədrisində bu üsuldən istifadə etmək daha səmərəli ola bilər.

Karusel. Dərsdən əvvəl iri ağ kağızlarda (vatman) mövzuya aid suallar yazılır. Müəllim qruplara müxtəlif sual yazılmış bir kağız verir. Qrup üzvləri sualı oxuyur və cavab yazır. Kağızlar saat əqrəbi istiqamətində müəllimin köməkliyi ilə qruplara ötürülür. Karusel kimi kağızlar bütün digər qruplardan keçərək axırda öz qrupuna qaydır. Müəllim bu kağızları yazı lövhəsinə yapışdırır və bütün sinif cavabları müzakirə edir. Məsələn: “4.3.1. Fövqəladə hadisələr zamanı tələb olunan davranış qaydaları” standartını reallaşdırarkən bu üsuldən istifadə etmək məqsəduyğundur.

Təqdimat. Fəal (interaktiv) təlim metodları ilə aparılan dərslərin mühüm elementlərindən biri olan təqdimat şagirdin tədqiqat fəaliyyətinin göstəricisi sayılmalıdır. Bu metod şagirdlərə imkan verir ki, o, tədqiqatın nəticəsini müxtəlif yollarla təqdim edə bilsin, öz fikirlərini dəqiq ifadə etmək, mükəmməl nəticə çıxarmaq bacarığına yiyələnsin. Təqdimata hazırlaşan şagirdlər qrup halında işləyəndə ünsiyyət mədəniyyətinə yiyələnir və fikirlərini bölüşməyi bacarırlar. Belə olduqda onların hazırladıqları təqdimat dəqiq olur, yaxşı tərtibatı ilə diqqəti cəlb edir.

Təqdimata hazırlaşan şagirdlər onu hansı formada keçirmək barədə qaydalara yiyələnirlər. Müəllim təqdimatın növü və onun keçirilməsi qaydaları barədə şagirdləri təlimatlandırmalıdır. Bu təlimatlara əməl edən şagird vaxtdan səmərəli istifadəyə, fikrini daha dəqiq və yığcam şəkildə ifadə etməyə əvvəlcədən hazır olur. Təqdimatı keçirərkən ona şərh verməyi bacarır. Təqdimat müzakirə olunur və meyar cədvəli əsasında qiymətləndirilir.

Təqdimat fərdi və ya qrup şəklində həyata keçirilə bilər.

2.2.2. Məzmun standartlarının reallaşdırılması məqsədilə şagirdlər təqdimat hazırlamalıdırlar.

INSERT. Bu üsul dərslərdəki mətnin aktiv fəaliyyətlə, yəni şagirdin öz münasibətini bildirərək oxunmasıdır. Şagird mövzudakı fikirlərə münasibətini qəbul edilmiş işarələrlə (“✓” – bu məlumat mənə tanış idi, “–” – bu məlumat mənim əvvəllər bildiyimi inkar edir, “+” – bu məlumat mənim üçün yenidir, “?” – bu məsələyə dair əlavə məlumat almaq istədim) bildirir. Dərslərdəki mətn oxunduqdan sonra ümumiləşdirmələr aparılır və qeyd olunur.

İlk növbədə məlum biliklər təsdiq edilir, yeni bilik və informasiyaları öyrənmək üçün gələcək fəaliyyət planlaşdırılır. Bu üsuldən istənilən mövzunun tədrisində istifadə etmək mümkündür.

“✓”	“–”	“+”	“?”

INSERT üsulundan “Hüquqlarımızı qoruyanlar”, “Yoluxucu xəstəliklərdən qorunmaq” və s. mövzuların tədrisində istifadə oluna bilər.

Problemli vəziyyət. Bu üsul vasitəsilə tənqidi təfəkkür, təhlil etmə və ümumiləşdirmə vərdisləri inkişaf etdirilir.

Müəllim əvvəlcədən problemlı vəziyyət və müzakirə üçün sualları hazırlayır. Şagirdlər 4-5 nəfərlik qruplara bölünürlər. Problemlı vəziyyət əks olunmuş iş vərəqləri uşaqlara paylanır. Hər qrup təklif edilən vəziyyətlərdən birini müzakirə edir və həlli yolunu göstərir. Qruplar öz işlərini bitirdikdən sonra sinifdə ümumi müzakirə aparılır.

Mühazirə. Mühazirə məlumatın müəllimdən şagirdə ötürülmə üsuludur. Bu üsuldan mövzu ilə bağlı məzmunun zənginləşdirilməsi, tamamlanması məqsədilə istifadə etmək məqsədəuyğundur. Belə qısa mühazirələr 10-15 dəqiqə ərzində aparılır. Mühazirə ilə bağlı aşağıdakı məsələlərə nəzər yetirmək məqsədamüvafiqdir:

- mühazirənin məqsəd və vəzifələrini dəqiq müəyyənləşdirmək;
- plan tərtib etmək və onu şagirdlərə paylamaq (və ya lövhədə yazmaq);
- əyani və texniki vasitələrdən istifadə etmək.

Müəllim mühazirə prosesini verbal (suallar verməklə) və vizual (şagirdlərin sifətlərinin ifadəsini və jestlərini müşahidə etmək) formada tənzimləməlidir.

Çap üçün deyil

İLLİK PLANLAŞDIRMANIN APARILMASINA DAİR TÖVSIYƏLƏR

Planlaşdırma əsas məqsədləri müəyyənləşdirmək və onlara nail olmaq üçün hər bir müəllimin özünəməxsus fəaliyyət istiqamətidir.

Bildiyimiz kimi, hazırkı kurikulumlar siz müəllimlərə illik planlaşdırma aparmaqda müəyyən sərbəstlik verir. Əvvəldə də qeyd etdiyimiz kimi, məhz hər bir məktəbin yerləşdiyi regiondan, onun infrastrukturundan, maddi-texniki bazasından və s. asılı olaraq Həyat bilgisi fənni kurikulumunda nəzərdə tutulmuş məzmun standartları müxtəlif cür reallaşdırıla bilər. Planlaşdırma aparılarkən yuxarıda qeyd olunanlarla yanaşı, şagirdlərin fərdi xüsusiyyətlərinin, öyrənmə tərzlərinin də nəzərə alınması olduqca vacib şərtidir. Eyni bir regionda, eyni bir məktəbdə, lakin ayrı-ayrı 6-cı siniflərdə Həyat bilgisi fənnini tədris edən müəllimlərin illik planlaşdırmalarının təsnifatı müxtəlif ola bilər. Lakin bu planlaşdırmanı kor-koranə aparmaq qeyri-mümkündür.

Bəs perspektiv planlaşdırmanı aparmaq üçün müəllimdə hansı bacarıqların olması zəruridir?

Perspektiv planlaşdırma aparmaq məqsədilə müəllim üçün zəruri hesab edilən bacarıqlar aşağıdakılardır:

1. Məzmun standartlarına əsasən dərslikdəki tədris vahidi və mövzular üzrə dəqiqləşmələr aparmaq.
2. Tədris vahidlərinin və mövzuların ardıcılığını müəyyənləşdirmək.
3. İnteqrasiya imkanlarını müəyyən etmək.
4. Əlavə resurslar seçmək.
5. Mövzulara görə məqsədyönlü vaxt bölgüsü aparmaq.
6. Mövzuya görə nailiyyətlərin qiymətləndirilməsinin növlərini müəyyənləşdirmək.

Sizə tövsiyə olaraq 6-cı sinif Həyat bilgisi fənni üzrə təxmini illik planlaşdırma müəllim üçün metodik vəsaitə daxil edilmişdir. Bu illik plan, adından da göründüyü kimi, təxminidir. Yuxarıdakı bacarıqlarınız əsasında illik planlaşmada müvafiq dəyişikliklər edə bilərsiniz.

HƏYAT BİLGİSİ FƏNNİ ÜZRƏ TƏXMİNİ İLLİK PLANLAŞDIRMA

Standartlar	Tədris vahidi	Mövzular	İnteqrasiya	Resurslar	Saat
3.1.1.; 3.2.1	Mənəvi aləmlər	Ünsiyyət mədəniyyəti	Az.d.: 1.2.4.; Ədəb.: 1.2.2.	Dərslik, iş vərəqləri, şəkillər, elektron təqdimat, paylama materialı, https://youtu.be/P1900TBJ7q8	1
3.2.1.; 4.1.1.		Hər yerdə düzgün davranmaq	Tex.: 3.1.1.	İş vərəqləri, şəkillər, dərslik, "Ailədə və cəmiyyətdə əxlaq və davranış qaydaları" kitabı, elektron təqdimat, https://youtu.be/X2N7ztow24g	1
3.2.2.		Ailə və Vətən qarşısında mənəvi borcumuz	Az.t.: 4.1.2.	dərslik, iş vərəqləri, şəkillər, paylama materialları, https://youtu.be/th8Mz9NizFE	1
3.3.1.		Dini ibadətlər və mərasimlər	Az.d.: 1.1.2.; Az.t.: 5.1.1.	Dini mərasimlərə aid şəkillər, dərslik, elektron təqdimat, Ayna Uşaq Ensiklopediyası	1
Kiçik summativ qiymətləndirmə					
2.1.1.	Dövlətimizə arxalanan	Dövlətdə idarəçilik	Az.t.: 3.1.1.; Üm.t.: 3.1.1.	Dərslik, dövlət idarəçiliyinə aid çəkilmiş sxem, elektron təqdimat, paylama materialı	1
2.1.2.		Cəmiyyətin idarə olunmasında dövlətin funksiyaları	Üm.t.: 3.1.1.; Az.t.: 3.1.1., 3.1.2.	Dərslik, dövlətin funksiyalarına aid paylama materialı, elektron təqdimat	1
2.2.1.; 2.2.2.		Hüquqlarımızı qoruyanlar	Az.t.: 3.1.1.; İnf.: 1.2.3	Hüquqları qoruyan orqanların fəaliyyətinə dair paylama materialı, elektron təqdimat	2
2.3.1.		İqtisadi inkişaf	C.: 3.2.1.	Dərslik, elektron təqdimat, flipçart	1
Kiçik summativ qiymətləndirmə					
					1

1.1.1.	Cansızdan canlıya	Maddələrin xassələri	Fiz.: 3.1.2.	Maddeyə aid numunə (su, qum, daş, duz və s.), çəki daşları, eyni həcmli müxtəlif qablar, dərslik, iş vərəqi, marker, flipçart və s.	1	
1.1.1.		Maddələrin tərkibi	Fiz.: 3.1.2.	Dərslik, iş vərəqi, maddələrin tərkibinə aid elektron təqdimat, qənd, çəkcik, su, duz, qayçı, rəngli kristal və s.	1	
1.1.1.		Elementlər	B.: 1.1.2.	Paylama materialı, flipçart, müxtəlif metallar və qeyri-metallar, elektron təqdimat	1	
1.1.1.		Bir maddədən yeni maddə alına bilirmi?	Fiz.: 3.1.2.	Maddələrə aid elektron təqdimat, kartof, yod, qənd, sınaq şüşəsi, kağız, dərslik	1	
		Kiçik summativ qiymətləndirmə				1
	Böyük summativ qiymətləndirmə					1
1.1.1.	Cansızdan canlıya	Saf maddələr və qarışıqlar	Fiz.: 3.1.2.	Dərslik, iş vərəqi, marker, maddələrin quruluşuna aid şəkillər, mismar, torpaq, dəmir tozu, xörək duzu, qum, kükdür tozu, maqnit, sınaq şüşəsi və digər laboratoriya avadanlıqları, elektron təqdimat	1	
1.1.1..		Qeyri-üzvi və üzvi maddələr	B.: 1.1.2.	Dərslik, iş vərəqi, marker, maddələrin quruluşuna aid şəkillər, üzünə xlorid turşusu tökülmüş sümük, yandırılmış sümük , spirt lampası və s.	1	
1.2.1.		Üzvi maddədən canlıya	B.: 1.1.2., 1.1.3	Dərslik, iş vərəqi, marker, maddələrin quruluşuna aid şəkillər, hüceyrənin quruluşunu əks etdirən tablo və yaxud elektron təqdimat və s.	1	
1.2.1.		İnsan – təbiətin ali varlığı	B.: 3.1.2., 4.1.1., 4.2.1.	Təbiət hadisələrinə aid elektron təqdimat, "Azərbaycanın heyvanlar aləmi" kitabı, "Yaşıl paket" CD, şəkillər, dərslik, iş vərəqi və s.	1	
		Kiçik summativ qiymətləndirmə				1

4.1.1.	Sağlamlığın şərtləri	B.: 3.2.1., 2.1.2.	Sağlamlığa dair şəkillər, elektron təqdimat, paylama materialı və s., https://youtu.be/hD1iveAJ3Nk	1
4.1.1.	Gigiyena sağlamlığının şərtidir	B.: 3.2.1.	Dərslik, elektron təqdimat, https://youtu.be/m3RZXXQ9OwE	1
4.1.1.	Yoluxucu xəstəliklərdən qorunmaq	B.: 3.2.1., 4.1.1.	Elektron təqdimat, paylama materialı və s.	1
4.2.1 4.3.1.	Təhlükəsizliyimizi təmin edək	Az.d.: 2.2.1.	Dərslik, təhlükəsizlik qaydalarına əməl edilmədikdə yaranan fəsadlara dair videogörüntü, iş vərəqi, flipçart və s.	1
Kiçik summativ qiymətləndirmə				
4.3.1.	Təbiətdəki təhlükəli hadisələrdən qorunmaq	C.: 2.1.1.	Sel, daşqın və sunamilərə aid görüntü, iş vərəqi, dərslik, "Özüne və başqalarına kömək etməyi bacar" kitabçası, elektron təqdimat https://youtu.be/Dz9_vH1UrMI	2
4.3.1.	Texnologiyaların mənşəli qəzalardan qorunmaq	Inf.: 3.3.1.	Uçuş ev, dağılmış yol və s. bu kimi hadisələrə aid şəkillər, paylama materialı, marker, iş vərəqi, https://youtu.be/33oWOF5g7LM? https://youtu.be/-k3vlySE9k	1
4.2.2.	Yol nişanlarına diqqət edək	Az.d.: 2.2.1.	Yol nişanlarına aid şəkillər, onların əlamətlərini göstərən təqdimat, dərslik, iş vərəqi, https://youtu.be/M9NjCutLFjo	2
Kiçik summativ qiymətləndirmə				
Böyük summativ qiymətləndirmə				
Böyük summativ qiymətləndirmə				
Böyük summativ qiymətləndirmə				

ŞAĞIRD NAILİYYƏTLƏRİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİNƏ DAİR TÖVSIYƏLƏR

Qiymətləndirmə təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə yönələn və onu idarə edən vacib amildir. Şagird nailiyyətlərinin inkişafına xidmət edən qiymətləndirilmə müəllimdən yaradıcılıq tələb edən prosesdir.

Ümumtəhsil məktəblərində tətbiq olunan fənn kurikulumları ilə əlaqədar olaraq müəllimlərdə müasir qiymətləndirmənin necə aparılması, hansı üsul və vasitələrə üstünlük verilməsi sualları yaranır. Təlim prosesinin ayrılmaz hissəsi olan məktəbdaxili qiymətləndirmə diaqnostik (ilkin səviyyənin qiymətləndirilməsi), formativ (fəaliyyətin qiymətləndirilməsi), summativ (kiçik, böyük və yekun) qiymətləndirmədən ibarətdir. Qiymətləndirmə növləri şagirdləri hər bir fənnin məzmun standartlarında göstərilən əsas bilik və bacarıqların əldə edilməsinə yönəlmiş fəaliyyət istiqamətləri ilə təmin edir.

Diaqnostik qiymətləndirmə hər bir fənn müəlliminin təlim məqsədləri və təlim strategiyalarında çevik dəyişikliklər aparmasına imkan yaradır. Belə ki hər bir müəllim keyfiyyətli dərse yiyələnmək üçün başlanğıcda özünə “şagirdlərin bilik və bacarıqlarının səviyyəsi necədir”, “il ərzində və yaxud da aşağı sinifdə tədris edilmiş materialı necə mənimsəyiblər”, “əldə olunmuş bilikləri tətbiq edə bilirləmi”, “sinifdəki şagirdlərlə işə haradan başlanılmalıdır”, “şagirdlərin müəyyən bilik və bacarıqlara yiyələnmələri üçün hansı məsələlərə xüsusi diqqət yetirilməlidir” kimi suallar verməlidir. Məhz bu suallara cavab tapmaq üçün müəllim şagirdin, müvafiq hallarda qrup və ya sinfin hazırkı vəziyyətinə qiymət verməlidir. Bu baxımdan diaqnostik qiymətləndirmə təlimin hər hansı bir mərhələsində – təhsil səviyyəsinin, dərslərin, tədris vahidlərinin əvvəlində sinifdəki şagirdlərin bilik və bacarıqlarını müəyyən edir. Eyni zamanda şagird bir ümumtəhsil məktəbindən digərinə gəldikdə, sinfi dəyişdikdə və digər zəruri hallarda onun bilik və bacarıqları haqqında məlumat toplamaq, şagirdə fərdi yanaşmanı təmin etmək, öyrənilmiş materialın təkrarına vaxt itirməmək məqsədilə aparılır.

Bu qiymətləndirmənin nəticələri rəsmi sənədlərdə qeyd olunmur, müəllimin şəxsi qeyd dəftərində öz əksini tapır, nəticələr barədə valideynlər, sinif rəhbəri və digər fənn müəllimləri məlumatlandırılır.

Məktəbdaxili qiymətləndirmənin digər növü olan **formativ qiymətləndirmə** qəbul edilmiş standartların reallaşmasına istiqamətlənən irəliləyişlərin monitorinqi sinifdə hər bir şagirdin inkişafının hərəkətverici amilinə, təlimin həlledici komponentinə çevrilir. Müəllim belə monitorinq vasitəsilə tədris pro-

sesini tənzimləyir, bütün şagirdlərin irəliləyişlərini təmin edir, eyni zamanda uğur qazana bilməyən şagirdlərin ehtiyaclarını öyrənərək onlara əlavə köməklik göstərir. Bu qiymətləndirmə fənni tədris edən müəllim tərəfindən məzmun standartlarından irəli gələn təlim məqsədləri əsasında hazırlanmış meyarlar üzrə dərslər ili ərzində müntəzəm olaraq aparılır. Meyarlar 4 səviyyədə (zəruri hallarda 3-5 səviyyə də ola bilər) müəyyənləşdirilə bilər. Formativ qiymətləndirmənin nəticələri sinif jurnalında qeyd olunur. Bu nəticələr şagirdin məktəbli kitabçasında (meyarlar şəklində) və müəllimin qeyd kitabçasında öz əksini tapır.

Bir məzmun standartı dərslikdəki bir neçə mövzuda reallaşdığına görə həmin standartlara əsasən müəyyən olunmuş qiymətləndirmə meyarları növbəti müvafiq dərslərdə də istifadə edilir.

Məsələn:

Alt standart: 2.2.2. İnsan hüquqlarını müdafiə edən qurumların fəaliyyəti ilə bağlı topladığı materialları təqdim edir.

Təlim nəticəsi: Hüquqları qoruyan qurumların fəaliyyəti haqqında topladığı məlumatları təqdim edir.

Qiymətləndirmə meyarı:

1. Təqdimetmə

I	II	III	IV
Qurumlar haqqında topladığı məlumatı təqdim etməkdə çətinlik çəkir.	Topladığı məlumatı təqdim edərkən səhvlərə yol verir.	Topladığı məlumatı təqdim edir, nitqi rəbitəli deyil.	Topladığı məlumatı faktlara əsaslanmaqla sərbəst və sistemli təqdim edir.

Formativ qiymətləndirmənin aparılması üçün aşağıdakı üsul və vasitələrdən istifadə edə bilərsiniz:

Üsullar	Vasitələr
Müşahidə	Müşahidə vərəqləri
Şifahi sual-cavab	Şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi
Tapşırıqvermə	Çalışmalar

Üsullar	Vasitələr
Validəymlərlə və digər fənn müəllimləri ilə əməkdaşlıq	Söhbət, sorğu vərəqi (şagirdin evdə və ya məktəbdəki fəaliyyəti ilə bağlı suallar yazılmış vərəq)
Layihə	Şagirdlərin təqdimatı və müəllim tərəfindən müəyyən olunmuş meyar cədvəli
Rubrik	Nailiyyət səviyyələri üzrə qiymətləndirmə şkalası
Şifahi və yazılı təqdimat	Meyar cədvəli
Test	Test tapşırıqları
Özünüqiymətləndirmə	Özünüqiymətləndirmə vərəqləri

Şagirdlər təqdimatı qrup şəklində hazırladıqları halda onların fəaliyyəti aşağıdakı meyarlar əsasında qiymətləndirilə bilər.

Meyarlar	Hə	Yox
Təqdimatda bütün qrup üzvlərinin iştirak etməsi		
Təqdimatın düzgünlüyü		
Təqdimatçının fikirlərini aydın və dəqiq ifadə etməsi		
Məlumatın dəqiqliyi		
Təqdimatın hazırlanmasında sistemliliyin gözlənilməsi		

Özünüqiymətləndirmə
 Bu qiymətləndirmə fərdi qiymətləndirmədir. Dərsin sonunda hər bir şagird öz fəaliyyətini bu cədvələ əsasən qiymətləndirə bilər.

Tapşırığı tam və düzgün yerinə yetirdim.	Dərsdə diqqətli idim.	Məntiqli yanaşmam var idi.	Sual-cavabda aktiv idim.	Əməkdaşlıq etdim.	Etiket qaydalarına riayət etdim.

Cütlərlə iş zamanı qiymətləndirmə

Bu qiymətləndirmədən cütlərlə iş zamanı istifadə etmək olar. Dərsin sonunda cütlərə aşağıda göstərilən cədvəl paylanılır. Bu cədvəldən istifadə etməklə hər bir şagird həm özünün, həm də yoldaşının fəaliyyətini qiymətləndirə bilər.

Cütlərdə işləyən şagirdlərin adı	Fəallıq səviyyəsi (zəif, orta, yüksək)	Əməkdaşlıq etmə	Qaydalara əməl olunması	Tapşırığın icrası zamanı müzakirə etmə	Ümumi rəyə gəlmə
Nəzrin					
Səbinə					

Qrup işlərinin qiymətləndirilməsi

Qruplarla işin qiymətləndirilməsi üçün meyar cədvəli hazırlanır. Qrupların fəaliyyətini aşağıdakı meyarlara əsasən qiymətləndirmək olar.

Qruplar / Meyarlar	I qrup	II qrup	III qrup	IV qrup
Tapşırığın tam və düzgün yerinə yetirilməsi				
Tərtibat				
Təqdim etmə				
Əməkdaşlıq				
Yekun				

Yekun (summativ) qiymətləndirmə standartların mənimsənilməsi istiqamətində şagirdlərin əldə etdiyi irəliləyişləri dəyərləndirir. Bu qiymətləndirmə il ərzində bəhs və ya bölmələrin, həm də tədris ilinin sonunda **qiymətləndirmə standartlarına** əsasən həyata keçirilir. Qiymətləndirmə standartları təhsilin keyfiyyətini qiymətləndirmək üçün əsas meyarları təyin edir, şagird nailiyyətlərinin və təhsil imkanlarının qarşılıqlı dəyərləndirilməsi üçün istifadə olunan qiymətləndirmə üsulları və vasitələrinin keyfiyyətini təsvir edir, qiymətləndirmə prosesinin qanuniliyinə zəmanət verir.

Qiymətləndirmə standartları 4 səviyyədə müəyyən olunur.

- Birinci səviyyə – aşağı;
- İkinci səviyyə – orta;
- Üçüncü səviyyə – yüksək;
- Dördüncü səviyyə – ən yüksək.

Əgər 30 sual hazırlanarsa, bu sualların 20%-i I səviyyəli, 30%-i II səviyyəli, 30%-i III səviyyəli, 20%-i isə IV səviyyəli suallar olmalıdır.

Şagirdlərin yerinə yetirdikləri tapşırıqların miqdarına uyğun olaraq qiymət aşağıdakı cədvələ əsasən müəyyən olunur.

№	Şagirdin yerinə yetirdiyi tapşırıqların faizlə miqdarı	Şagirdin qiyməti
1	(0% – 40%]	2 (qeyri-kafi)
2	(40% – 60%]	3 (kafi)
3	(60% – 80%]	4 (yaxşı)
4	(80% – 100%]	5 (əla)

Summativ qiymətləndirmənin nəticələri rəsmidir və keçirildiyi tarixdə sinif jurnalında qeyd olunur.

Kiçik summativ qiymətləndirmə (KSQ) bəhs və ya bölmələrin sonunda müəllim tərəfindən keçirilir. “Ümumi təhsil müəssisələrində məktəbdaxili qiymətləndirmə növlərinin təşkilinin təkmilləşdirilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası təhsil nazirinin əmrinə əsasən böyük summativ qiymətləndirmə (BSQ) yarımillərin sonunda təhsil müəssisələrinin rəhbərliyi tərəfindən yaradılan müvafiq komissiyaanın nəzarəti ilə Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin təqdim etdiyi qiymətləndirmə vasitələrindən istifadə edilməklə fənni tədris edən müəllim tərəfindən aparılır.

Kiçik summativ qiymətləndirmə fənni kurikulumları tətbiq olunan siniflərdə bəhs və ya bölmələrin sonunda altı həftədən gec olmayaraq müəllim tərəfindən keçirilir. Onun nəticələri yarımillik qiymətlərin hesablanmasında nəzərə alınır.

Kiçik summativ qiymətləndirmənin keçirildiyi gün dərstdə iştirak etməyən şagirdin sinif jurnalında adının qarşısındakı xananı diaqonalla 2 yerə ayırmalı və onun surətində “q” (qayıb) yazmalı, məxrəci isə boş saxlamalısınız. Növbəti 2 həftə ərzində kiçik summativ qiymətləndirmə aparıb nəticəsi məxrəcdə qeyd edilməlidir.

Şagirdin yarımillik qiyməti kiçik summativ (yarımillik ərzində keçirilən) qiymətləndirmənin nəticələri 40%, böyük summativ (yarımilliyin sonunda keçirilən) qiymətləndirmənin nəticələri 60% hesab olunmaqla aşağıdakı düstur əsasında çıxarılır:

$$Y = \frac{ksq_1 + ksq_2 + \dots + ksq_n}{n} \cdot \frac{40}{100} + BSQ \cdot \frac{60}{100}$$

Burada Y – şagirdin I və ya II yarımil üzrə qiymətini, $ksq_1, ksq_2, \dots, ksq_n$ – şagirdin müvafiq yarımil ərzində kiçik summativ qiymətləndirmələrinin nəticələrini, n – müvafiq yarımildə keçirilən kiçik summativ qiymətləndirmələrin sayını, BSQ isə I və II yarımildə keçirilən böyük summativ qiymətləndirmənin nəticəsini bildirir.

Şagirdin illik qiyməti aşağıdakı cədvələ uyğun hesablanır:

Y_1	Y_2	İllik	Y_1	Y_2	İllik	Y_1	Y_2	İllik	Y_1	Y_2	İllik
2	2	2	3	2	2	4	2	3	5	2	3
2	3	3	3	3	3	4	3	3	5	3	4
2	4	3	3	4	4	4	4	4	5	4	4
2	5	4	3	5	4	4	5	5	5	5	5

Summativ qiymətləndirmədə iştirak etməyən şagirdlər üçün yeni, lakin sinif üçün istifadə olunan tapşırıqlarla eyni səviyyəli qiymətləndirmə vasitələri hazırlanır.

Şagird nailiyyətlərinin məktəbdaxili qiymətləndirilməsinə dair vasitələrin hazırlanması zamanı aşağıdakı amillərin nəzərə alınması məqsədəuyğun hesab edilir:

- yarımil və ya il ərzində reallaşdırılmış məzmun standartlarında nəzərdə tutulmuş bütün bacarıqların yoxlanılmasına imkan yaradılması;
- qiymətləndirmə səviyyələrinin nəzərə alınması;
- açıq sualların konkret cavabının olması;
- bir neçə düzgün cavabın seçilməsi tələb olunduğu halda, bu cavabların qruplaşdırılması;
- hazırlanmış tapşırıqların nəzərdə tutulan vaxt çərçivəsində icrasının mümkünlüyü;
- nəticələrin sxem və şəkillərlə təqdim olunmasına imkan yaradılması;
- tapşırığın şərtinin dəqiqliyi;
- nəticələrin konkret şəkildə göstərilməsi;
- məlumatların (məsələn, tarix, sinif, şagirdlərin adı və s.) qeyd olunmasına imkan yaradılması və s.

MÖVZULARIN GÜNDƏLİK PLANLAŞDIRILMASINA DAİR TÖVSIYƏLƏR

Tədris prosesində fəal təlim üsullarından istifadə şagirdlərin təhsilə, elmə marağını artırmaqla yanaşı, onlarda əməkdaşlıq, yaradıcılıq, tədqiqatçılıq qabiliyyətlərinin formalaşmasına imkan yaradır, dərsin strukturu qarşısında müəyyən tələblər qoyur.

Gündəlik dərs planını hazırlayarkən ilk olaraq öz işinizi mövzunun, standartın, məqsədin, iş forması və iş üsulunun, integrasiya imkanlarının, resursların müəyyənləşdirilməsi ilə başlayın. Yuxarıda sadalananların hər birinin düzgün müəyyən edilməsində alt standartlar mühüm rol oynayır. Eyni zamanda müasir dərsin hər bir mərhələsi alt standartın reallaşmasına yönəlməlidir. Standartları reallaşdırarkən təlimin diferensiallaşdırılması nəzərə alınmalıdır. Diferensial təlimin alt komponenti hesab olunan inklüziv təlimin əsasını hər bir şagirdə fərdi yanaşma prinsipi təşkil edir. Bu yanaşma təlim prosesində şagirdlərin inkişaf səviyyəsinə, ehtiyaclarına, maraqlarına və s. görə müəyyən edilə bilər.

Müasir dərsin strukturunu 3 hissəyə bölmək olar: giriş hissə – motivasiya, tədqiqat sualı; əsas hissə – informasiyanın mübadiləsi, informasiyanın müzakirəsi; yekun hissə – nəticə və ümumiləşdirmə, yaradıcı tətbiqetmə və qiymətləndirmə.

Motivasiyanın yaradılmasından çox şey asılıdır. Belə ki motivasiyanın yaradılmasının yollarına rəmzi, sual verməyə həvəsləndirmə və problemin müxtəlif yollarla həlli aiddir. Hər bir motivasiya necə yaradılmasından asılı olmayaraq tədqiqat sualı ilə bitməli və aparılacaq tədqiqatın nəticələri bu sualın cavabı olmalıdır. Bu baxımdan qoyulacaq tədqiqat sualı ümumi olmaqla yanaşı, standartın, məqsədin reallaşdırılmasına xidmət etməlidir. Tədqiqatın qrup və cütlərdə icrası zamanı tərtib ediləcək iş vərəqləri və burada öz əksini tapacaq tapşırıqlar xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Belə ki iş vərəqinin şagirdlərin tədqiqat işini təşkil edən vasitə olduğunu, kiçik qruplara verilən problem və onun həllinin nəticələrini əks etdirdiyini nəzərə alaraq aşağıdakılara diqqət etmək zəruri hesab edilir:

- Cəlbedici məzmunu və tərtibatı;
- Məqsəd və sualın aydın və konkretliyi;
- Uşaqların səviyyəsinə uyğun olması;
- Dərsin məqsədinə uyğun olması.

Tapşırıqları hazırlamazdan öncə şagirdlərin hansı tapşırıqları daha müvəffəqiyyətlə yerinə yetirəcəklərini, hər bir konkret tapşırığın hansı düşünmə vərdişinə yönəldiyini, hansı tapşırığın yerinə yetirilməsi zamanı təhlil, tənqid və müqayisə edildiyini, tapşırıqların reallaşdırılacaq məzmun standartının tələblərini nə dərəcədə ödədiyini diqqətlə təhlil etmək məqsədəuyğundur.

Tədrisin səmərəli olması üçün tövsiyə

Müasir dövrdə bütün sahələrdə olduğu kimi, təhsil sahəsində də inkişaf öz əksini tapmaqdadır. Yeniliklərin qəbulu və tətbiqi, düzgün strategiya, nəticəyə gedən yolun düzgün qiymətləndirilməsi müəllimin qarşısına yeni öhdəliklər və tələblər qoyur. Müəllim birtərəfli inkişaf etmir, şagirdlərlə birgə daim axtarışda olduğundan özünün peşəkar inkişafı üçün müəyyən addımlar atmalı, düzgün planlaşdırmalar aparmalıdır. Bunun üçün müəllim öz üzərində çalışmalı, araşdırmalar aparmalı, öz-özünə hesabat verməlidir. Bu hesabatlılıq üçün öncə siz daim digər müəllimlərlə əməkdaşlıq etməli, həmkarlarınızla bölüşməlisiniz. Hədəfə çatmaq üçün görəcəyiniz işləri müəyyən etməlisiniz. Sizin işinizə səmərə verən amilləri qeyd edin. Özünüzün etdiyiniz yenilikləri mütəxəssis və müəllimlərlə bölüşün. İlk növbədə tədris etdiyiniz fənni və onun reallaşdırılması üçün seçilmiş mövzuları mükəmməl bilməyiniz vacibdir. Yaxşı bilmədiyiniz mövzu yaxşı tədris oluna bilməz. Sınıfdan sinfə şagirdlərin inkişaf etməsini və bu inkişaf üçün qoyulan tələbləri müəllim mütləq bilməli və düzgün tətbiq etməlidir. Mövzuları bilməklə yanaşı, şagirdləri istiqamətləndirməyi bacarmaq da şərtidir. Nəzərdə tutulan pedaqoji yanaşmalar bütün fənlər üçün eyni dərəcədə keçərli deyildir. Hər bir fənnin öz spesifik xüsusiyyətləri vardır. Bu xüsusiyyət Həyat bilgisi fənnində də özünü büruzə verir. Riyaziyyat müəlliminin pedaqoji yanaşması Həyat bilgisi müəlliminin yanaşması ilə eyniyyət təşkil edə bilməz. Həyat bilgisində müzakirələr əsas rol oynayır. Müəllim dərsin gedişində sualları düzgün formalaşdırmağı bacarmalıdır. Şagirddən istədiyini almaq üçün ona aydın olan fikirləri səsləndirməli, verilmiş tapşırıqlar tefəkkürün növlərinə xidmət etməlidir.

Sizin peşəkarlığınız o zaman ortaya çıxar ki, düzgün tədris və təhsil mühiti yaradasınız. Yeni islahatı, yeni kurikulumu, onun qiymətləndirilməsini daha dəqiq reallaşdırmaq imkanına sahib olasınız. Özünüzü inkişaf etdirərək şagirdlərin tələblərini, eləcə də maraqlarını nəzərə almağı unutmayasınız. Müasir şagird daha çox informasiyaya malikdir. Çünki onun internetə çıxış imkanları genişdir. Daim yeni informasiya əldə edən şagird fərqli

Çap için değil

Çap için değil

Çap için değil

Çap için değil

Çap için değil

Çap için değil

Nəticələrin çıxarılması və ümumiləşdirmə: Müəllim şagirdlərlə birlikdə tədqiqat sualına və fərziyyələrə qayıdır. BİBÖ cədvəlinin “Öyrəndim” sütunu dərsin bu mərhələsində doldurulur.

Dövlət bütün ölkə əhalisi və ərazisinə şamil olunan vahid siyasi təşkilatdır. Onun daxili və xarici funksiyaları vardır. Bu funksiyalar cəmiyyətin idarə olunmasında mühüm rol oynayır.

Ev tapşırığı: Dövlətin müdafiə funksiyası ilə bağlı məlumat toplayın.

Qiymətləndirmə meyarları: Qrup işlərini aşağıdakı meyarlara əsasən apara bilərsiniz.

Qruplar / Meyarlar	I qrup	II qrup	III qrup	IV qrup
Tapşırığı tam yerinə yetirmə				
Təqdimetmə				
Tapşırığı vaxtında yerinə yetirmə				
Əməkdaşlıq				

Çap için değil

Çap için değil

Çap için değil

Çap için değil

IV qrup: Paylama materiallarına və dərsliyə əsasən cədvəldə verilmiş şəkillərdə sağlamlığın hansı şərtlərinə əməl olunmadığını və bunun nəyə səbəb olacağını müəyyənləşdirin.

	Sağlamlığın şərti	Nəticəsi
		
		

Məlumatın mübadiləsi və müzakirəsi: Hər bir qrupun işi müzakirə olunur. Hər qrup digər qrupların işinə əlavələr edir.

Nəticələrin çıxarılması və ümumiləşdirmə: Müəllim şagirdlərlə birlikdə tədqiqat sualına və fərziyyələrə qaydır.

Sağlamlıq xoşbəxt həyatın əsas şərti və təminatıdır. Sağlamlığımızı qorusaq və möhkəmləndirsək, uzun ömür sürər, fəal həyat tərzini keçirər və gümrah olarıq.

Yaradıcı tətbiqetmə: Orqanizmin möhkəmləndirilməsinə dair plakat hazırlayın.

Çap için değil

Tədqiqat sualı: Fövqəladə hallar zamanı tələb olunan davranış qaydaları hansılardır?

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər 4 qrupa bölünürlər. Dərslik və digər mənbələrdən istifadə edərək fövqəladə hadisələr zamanı yarana biləcək təhlükələr və bu zaman davranış qaydaları araşdırılır.

I qrup: Dərslikdən və paylama materiallarından istifadə etməklə torpaq sürüşməsi zamanı yarana biləcək təhlükələri və bu təhlükə zamanı davranış qaydalarını cədvəldə qeyd edin.

Fövqəladə hadisələr	Yarana biləcək təhlükələr	Davranış qaydaları
Torpaq sürüşməsi		

II qrup: Dərslikdən və paylama materiallarından istifadə etməklə cədvəldə verilmiş fövqəladə hadisələri, yarana biləcək təhlükəni və bu zaman davranış qaydalarını yazın.

Çap için değil

Yaradıcı tətbiqetmə: Şagirdlərə hər hansı bir fəvqəladə hadisə zamanı davranış qaydalarını əks etdirən şəkillər paylayın. Düzgün davranış qaydasını əks etdirən şəkli seçib A4 kağızına yapışdırmağı və digər şəkillərdəki səhvin nədə olduğunu əsaslandırmağı tapşırıq.

Ev tapşırığı: Təqdimat üçün güclü istilər zamanı davranış qaydalarını əks etdirən slayd hazırlayın.

Qiymətləndirmə meyarları: Qrup işlərini aşağıdakı meyarlara əsasən qiymətləndirə bilərsiniz.

Qruplar / Meyarlar	I qrup	II qrup	III qrup	IV qrup
Tapşırığı tam yerinə yetirmə				
Təqdimetmə				
Tapşırığı vaxtında yerinə yetirmə				
Əməkdaşlıq				

Çap üçün deyil

Mövzuların gündəlik planlaşdırılması

- Mövzu 1.** Ünsiyyət mədəniyyəti
- Mövzu 2.** Hər yerdə düzgün davranmaq
- Mövzu 3.** Ailə və Vətən qarşısında mənəvi borcumuz
- Mövzu 4.** Dini ibadətlər və mərasimlər
- Mövzu 5.** Dövlətdə idarəçilik
- Mövzu 6.** Cəmiyyətin idarə olunmasında dövlətin funksiyaları
- Mövzu 7.** Hüquqlarımızı qoruyanlar
- Mövzu 8.** İqtisadi inkişaf
- Mövzu 9.** Maddələrin xassələri
- Mövzu 10.** Maddələrin tərkibi
- Mövzu 11.** Elementlər
- Mövzu 12.** Bir maddədən yeni maddə alına bilərmi?
- Mövzu 13.** Saf maddələr və qarışıqlar
- Mövzu 14.** Qeyri-üzvi və üzvi maddələr
- Mövzu 15.** Üzvi maddədən canlıya
- Mövzu 16.** İnsan – təbiətin ali varlığı
- Mövzu 17.** Sağlamlığın şərtləri
- Mövzu 18.** Gigiyena sağlamlığın şərtidir
- Mövzu 19.** Yoluxucu xəstəliklərdən qorunmaq
- Mövzu 20.** Təhlükəsizliyimizi təmin etmək
- Mövzu 21.** Təbiətdəki təhlükəli hadisələrdən qorunmaq
- Mövzu 22.** Texnogen mənşəli qəzalardan qorunmaq
- Mövzu 23.** Yol nişanlarına diqqət etmək

Çap için değil

Çap için değil

Çap için değil

Çap için değil

Çap için değil

1. Ailədə hansı vəzifələrin var?	
2. Hansı vəzifələri yerinə yetirirsən?	
3. Hansı vəzifələri yerinə yetirə bilmirsən?	

Qiymətləndirmə: Təlim məqsədlərinə nail olmaq dərəcəsini aşağıdakı meyarlar üzrə qiymətləndirə bilərsiniz:

- İzahetmə

I	II	III	IV
Ailə və vətən qarşısındakı mənəvi borcunu çətinliklə izah edir.	Mənəvi borcunu sualların köməyi ilə izah edir.	Mənəvi borcu mətnə əsasən izah edir, nümunələr göstərə bilmir.	Ailə və vətən qarşısındakı mənəvi borcu fərqləndirir, müxtəlif nümunələrə əsasən ətraflı izah edir.

Çap için değil

Bu mərhələdə dini mərasimlərlə bağlı videoçarx nümayiş etdirmək olar.

Ev tapşırığı: Şagirdlərə dini bayramları kimlərlə və necə keçirdikləri haqqında esse yazmalarını tapşıra bilərsiniz.

Qiymətləndirmə: Təlim məqsədlərinə nail olmaq dərəcəsini aşağıdakı meyarlar üzrə qiymətləndirə bilərsiniz:

- Müqayisəetmə

I	II	III	IV
Müxtəlif dinlərə məxsus ibadət və mərasimləri sadalayır, müqayisə etməkdə çətinlik çəkir.	İbadət və mərasimlərin bir qismini müqayisə edir.	İbadət və mərasimləri müəllimin köməyi ilə müqayisə edir.	Müxtəlif dinlərə aid ibadət və mərasimləri ətraflı müqayisə edir.

Çap için değil

Çap için değil

Çap için değil

Çap için değil

Çap için değil

Çap için değil

Çap için değil

Çap için değil

Çap için değil

Çap için değil

Ev tapşırığı kimi şagirdlərə yodun xassələri və əhəmiyyəti haqqında məlumat toplamaq tapşırıla bilər.

Qiymətləndirmə:

- Fərqləndirmə

I	II	III
Element və atomları fərqləndirməkdə çətinlik çəkir.	Atomların elementləri, elementlərin maddələri əmələ gətirməsini müəllimin köməyi ilə fərqləndirir.	Modellərdə eyni elementlərdən və müxtəlif elementlərdən təşkil olunan maddələri fərqləndirir.

Mövzu 12. Bir maddədən yeni maddə alına bilərmi?

Alt standart	1.1.1. Maddələrin xassələrini onların daxili quruluşu ilə əlaqələndirir.
Məqsəd	Bir maddədən yeni maddənin alınmasının kimyəvi dəyişmələr nəticəsində baş verdiyini izah edir.

Təlim forması: Qruplarla iş, kollektiv iş, cütlərlə iş

Təlim üsulu: Beyin həmləsi, şəxələndirmə, cədvəllərlə iş

Resurslar: Dərslik, iş vərəqləri, müxtəlif maddələr, laboratoriya avadanlıqları

İntegrasiya: Fiz.: 3.1.2.

Mövzuya (A) blokundakı motivasiya ilə başlayıb, (B₁) bloku ilə davam edə bilərsiniz.

(B₁) blokundakı təcrübəni aparmağı sinifdəki şagirdlərdən bir neçəsinə tapşırıla bilərsiniz. Təcrübənin nəticələrini dərslikdəki sual əsasında müzakirə etməklə lövhədə aşağıdakı cədvəli çəkməyiniz məqsəduyğundur:

Təcrübə	Dəyişiklik
I	parçalandı
II	əridi
III	xırdalandı

Təcrübələrin nəticələrinə əsasən şagirdləri yeni maddənin alınmadığı fikrinə yönəltməklə (C) blokundakı mətni onlara oxutdurub müzakirə təşkil edə bilərsiniz. Müzakirədən sonra "Bir maddədən yeni maddə necə alınır?" tədqiqat sualına cavab axtarmağa (B₂) blokundakı təcrübələrlə başlamaq olar.

Çap için değil

Çap için değil

Çap için değil

Çap için değil

Çap için değil

Çap için değil

Çap için değil

Qiymətləndirmə:

- Şərhetmə

I	II	III	IV
Gigiyena qaydalarını sadalayır, şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Gigiyena qaydalarının bir qismini şərh edir.	Gigiyena qaydalarının əhəmiyyətini sualların köməyi ilə şərh edir.	Gigiyena qaydalarını nümunələrə əsasən şərh edir.

Mövzu 19. Yoluxucu xəstəliklərdən qorunmaq

Alt standart	4.1.1. Sağlam həyat tərzinin əsas şərtlərini fərqləndirir.
Məqsəd	Yoluxucu xəstəliklərdən qorunmağı sağlamlığın şərti kimi şərh edir.

Təlim forması: Kollektiv iş, qruplarla iş, cütlərlə iş

Təlim üsulu: Beyin həmləsi, cədvəllərlə iş, şəxələndirmə

Resurslar: Dərslik, iş vərəqləri, yoluxucu xəstəliklərə və onlardan qorunmağa dair paylama materialları

İntegrasiya: B.: 3.2.1., 4.1.1.

Ⓐ blokundakı mətnin oxunması ilə motivasiya yarada bilərsiniz. Şagirdlərin cavablarını lövhədə yazmaqla yoluxucu xəstəliklərlə bağlı fikri əsas götürüb aşağıdakı tədqiqat sualı əsasında müzakirə aparıla bilər:

Yoluxucu xəstəliklər hansılardır və onlardan necə qorunmaq olar?

Tədqiqatın aparılması üçün şagirdləri 3 qrupa ayırmaqla Ⓕ blokundakı 4-cü tapşırığı yerinə yetirmələrini tapşıra bilərsiniz. Qruplardan biri virusların, ikincisi bakteriyaların, üçüncüsü isə heyvanların törətdikləri yoluxucu xəstəliklər, onlarla yoluxma yolları və həmin xəstəliklərdən qorunma üsulları ilə bağlı araşdırma apara bilərlər. Bunun üçün şagirdlərə Biologiya fənni üzrə əldə etdikləri bilik və bacarıqlardan istifadə etmələri ilə bağlı tövsiyə verilə bilər. Sınıfın səviyyəsinə müvafiq olaraq yuxarıda qeyd olunan tapşırığı bir qrupa verib, digər qruplara isə Ⓕ blokundakı 2-ci və 3-cü tapşırıqları icra etmək tapşırıla bilər.

Lakin bütün hallarda tədqiqatın aparılması üçün şagirdlərə yoluxucu xəstəliklər və onlardan qorunma yolları haqqında paylama materialının verilməsi də vacibdir.

Çap için değil

Çap için değil

Çap için değil

Çap için değil

Çap için değil

Çap için değil

<https://youtu.be/M9NjCutLFjo>;
https://youtu.be/_OoLHbNC17A

Yaradıcı tətbiqetmə mərhələsində şagirdlərə summativ qiymətləndirmə vasitələrində verilmiş 29-cu tapşırığa müvafiq tapşırıq verə bilərsiniz.

Ev tapşırığı kimi şagirdlərə summativ qiymətləndirmə vasitələrində verilmiş 8-ci tapşırığa müvafiq tapşırıq verə bilərsiniz.

Qiymətləndirmə:

- Qruplaşdırma

I	II	III	IV
Yol nişanlarını sadalayır, qruplaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Yol nişanlarını qruplaşdırarkən səhvlərə yol verir.	Yol nişanlarının bir qismini müəllimin yönəldici sualları əsasında qruplaşdırır.	Yol nişanlarını təyinatına uyğun düzgün qruplaşdırır.

Çap için değil

6. Hansı cavabda sağlamlığın düzgün şərti göstərilmişdir?

- a) Çox yemək
- b) Şirniyyatdan çox istifadə etmək
- c) Spirtli içki qəbul etmək
- d) İdman etmək

7. Aşağıda verilənlərdən hansılar sağlamlığımızı təhlükə qarşısında qoyur?

- 1. Elektrik qəzaları
 - 2. Evlərdə yanğın
 - 3. Üzgüçülük
 - 4. Nəqliyyat qəzaları
 - 5. Yoluxucu xəstəliklərdən qorunmaq
- a) 1, 5, 3
 - b) 1, 5, 2
 - c) 1, 2, 4
 - d) 3, 4, 5

8. Yol nişanlarını adlandırın və hansı qrupa aid olduğunu müəyyənləşdirin.

Çap için değil

Çap için değil

Çap için değil

Çap için değil

28. Ünsiyyət mədəniyyətinin formalaşmasına təsir edən amillər hansılardır?

29. Verilmiş şəkildə hansı yol nişanları göstərilmişdir. Onları təyinatına görə qruplaşdırıb adlarını yazın.

Scün a

30. Orqanizmi möhkəmləndirmək üçün əlverişli olan vasitə hansıdır?

- a) Çox yatmaq
b) Çox yemək
c) Az hərəkət etmək
ç) Günəş vannası qəbul etmək
e) Sımiyyatdan çox istifadə etmək

Çap için değil